

Epilepsi – två nya böcker i ett välförsett ämne

Svein I Johannessen, Lenart Gram, Matti Sillanpää, Torbjörn Tomson. **Intractable epilepsy**. 267 sidor. Petersfield: Wrightson Biomedical Publishing Ltd, 1995. Pris £ 44. ISBN 1-871816-28-9.

Neil Buchanan. **Epilepsy. A handbook**. 106 sidor. London-Philadelphia-Toronto: W B Saunders Company Ltd, 1995. Pris £ 10.95. ISBN 0-7020-2014-1.

Recensent: docent Birgitta Söderfeldt, institutionen för klinisk neurovetenskap, Universitetssjukhuset, Linköping.

Intresset för epilepsibehandling har ökat under de senaste åren, och nya behandlingar – farmakologiska och andra – har tillkommit. Behovet av att delge läkare, personal och patienter nya rön inom epileptologin har gjort att många böcker har publicerats på området. Ofta motsvaras inte strömmen av nya publikationer av en ökning av den kunskap man vill förmedla, och flera av de böcker om epilepsibehandling som utgavs de senaste åren är slående lika varandra; ungefär samma författare skriver om farmakologi, kirurgi, vagnstimulering och psykosociellt omhändertagande.

SVÅRBEHANDLAD EPILEPSI

Ett försök till nytt grepp på ämnet är »Intractable epilepsy», där man alltså inriktar sig på svårbehandlad epilepsi. Valet känns lite konstruerat – självfallet finns det mer att skriva om den svårbehandlade epilepsin än om den lättbehandlade.

I boken »Intractable epilepsy» finns avsnitt om epidemiologi, utredning, psykosociellt omhändertagande, farmakologi och kirurgi. Med andra ord berörs allt som kan sägas vara aktuellt inom epilepsiområdet. Man undrar varför inte boken 265 sidor kompletterats med ytterligare ca 50 sidor om icke-terapieresistent epilepsi och sedan presenterats som en komplett översiktsbok om epilepsi.

Nordisk handbok

Till bokens styrka hör nämligen att den är väl uppdaterad

och att de drygt 20 medförfattarna utgör en grupp av främst skandinaviska och nordeuropeiska forskare och kliniker inom epilepsiområdet, vilka väl behärskar sitt område.

För barnneurologer, neurologer och andra verksamma inom epilepsivård är den en överskådlig handbok, även om inte några direkta nyheter presenterats. Skall något avsnitt särskilt framhållas är det psykologen Helge Björnäs kapitel om psykosociala faktorer. Han ger flera tankeväckande fallbeskrivningar som bygger på erfarenheter från Statens senter för epilepsi i Norge.

Innehållet motsvarar inte titeln

Patienter med svårbehandlad epilepsi har ofta även andra funktionshinder och detta, kanske mer än epilepsin i sig, bidrar till problem i behandlingen. Tyvärr finns i boken »Intractable epilepsy» ingen genomtänkt diskussion om epilepsibehandling hos personer med mental retardation, psykisk sjukdom, komplicerande geriatriska sjukdomar och/eller motoriska funktionshinder även om problematiken kortfattat berörs av flera författare. Detta förstärker intrycket av att bokens titel inte riktigt motsvaras av dess innehåll.

LÄTTBEHANDLAD EPILEPSI

En översiktsbok med annan inriktning är »Epilepsy – a handbook». Här har man koncentrerat sig på den majoritet av epilepsipatienter som är lättbehandlade, och boken riktar sig till familjeläkare och allmänpraktiker i Storbritannien och samväldesländerna.

Brittisk tradition

Författaren är från Australien, och det finns naturligtvis en fokusering på förhållanden som rör hans hemland. Den brittiska traditionen skiljer sig från den skandinaviska genom att allmänläkare sköter epilepsipatienter så länge dessa kan betecknas som lättbehandlade, och det finns därför ett behov av översiktliga epilepsihandböcker.

Boken är tunn – endast 106 sidor – men ger en komprimerad beskrivning av utredning och behandling av epilepsipatienter. Det saknas inte heller av-

schnitt som berör mer svårbehandlade fall, nya farmaka, kirurgi och pseudo-anfall.

Aktuell sammanfattning

Genom de skilda sjukvårdsorganisatoriska förhållanden som finns i samväldesländerna och i Sverige är det vid en första genomläsning svårt att se en klar svensk målgrupp för boken »Epilepsy – a handbook». För neurologer är den försummarisk, och svenska allmänläkare torde ha ett begränsat intresse för epilepsivård, eftersom de sällan har kontakt med dessa patienter. Boken är dock trevligt skriven, lättläst, behändig till formatet och ger en bra sammanfattning av aktuell epileptologi.

För de allmänläkare som vill friska upp sina kunskaper om epilepsi kan den rekommenderas liksom för neurologins »grannspecialiteter». Jag tänker här främst på invärtesmedicinare, psykiatriker och neurokirurger. Boken kan också ha intresse för sjuksköterskor och paramedicinsk personal inom neurologin.

I högre grad än »Intractable epilepsy» ger boken »Epilepsy – a handbook» en genomarbetad summering av det som hänt inom epilepsivården senaste decenniet. •

Aktuell bok om immunologi och transfusion

Magne K Fagerhol, Bjarte G Solheim, red. **Immunologi og transfusjon**. 2 utg. 297 sidor. Oslo: Universitetsforlaget, 1995. Pris 265 nkr. ISBN 82-00-41939-8.

Recensent: överläkare Lennart Rydberg, blodcentralen, Sahlgrenska sjukhuset, Göteborg.

Immunologi och transfusionsmedicin är områden med en mycket snabb utveckling, vilket medför att litteraturen snabbt blir inaktuell. En nyutgåva av 1987 års upplaga av »Immunologi och transfusjon» är därför välkommen. Den nya utgåvan har genomgått en grundlig omarbetning och utökning. Magne K Fagerhol och

Bjarte G Solheim har skrivit boken tillsammans med flera av Norges ledande specialister inom området. Som målgrupp anges hälso- och sjukvårdspersonal som i patientundersökning eller behandling använder immunologiska metoder eller som är engagerade i transfusioner eller transplantationer. Boken är också avsedd för medicin-, bioingenjör- och sjuksköterskestuderande.

Fakta giltiga även i Sverige

I Norge är immunologi och transfusionsmedicin, till skillnad mot i Sverige, en sammanhållen specialitet, vilket naturligtvis speglar innehållet. Den faktamässiga bakgrunden till immunologisk verksamhet och transfusionsverksamhet är förstås lika i Sverige och Norge, varför det mesta som skrivs är giltigt även här. Skillnader, förutom i organisation, finns också beträffande bestämmelser utfärdade av Statens Helse-tillsyn, varför delar av bokens innehåll speglar specifikt norska förhållanden.

Boken omfattar elva kapitel, som täcker följande områden: genetik, immunologi, HLA-molekylerna och deras funktioner, transplantationsimmunologi, medicinskt immunologiska undersökningar, blodgruppsserologi, immunologiskt betingade sjukdomsmekanismer och deras patofysiologi, immunologiskt betingad trombocytopeni, blodtransfusionsverksamhet, hemoterapi samt transfusionskomplikationer.

Ojämn bildkvalitet

Bokens illustrationer är av skiftande kvalitet. Vissa kapitel innehåller färgbilder av mycket hög kvalitet medan man i andra kapitel inte har lagt ner lika stor möda på illustrationerna. Några kapitel har en föredömlig samling aktuella referenser i slutet, vilken saknas i andra. Ett förhållande som ofta inträffar när flera författare engageras är att viss upprepning förekommer i texten. Detta drabbar även denna bok.

Boken är skriven på norska, vilket för det mesta inte innebär några större problem. För en som inte är så bevandrad i norska sjukdomsbeteckningar är det dock inte så lätt att omedelbart inse t ex att »kusma» betyder påssjuka.

Utmärkt om genetik och transplantation

Boken inleds med ett utmärkt kapitel om genetik. Det

ta är viktigt med tanke på dagens snabba utveckling inom molekylärbiologi, som medfört att DNA-baserade metoder blivit etablerade främst inom HLA-typningens område men nu också för bestämning av trombocytfaktorer och för ett ökande antal faktorer inom blodgruppssystemen.

Bokens omfattande kapitel om basal immunologi är aktuellt och speglar de nya och komplicerade kunskaperna om cell-cellinteraktion, cellaktivering och cytotokkommunikation. När det gäller det med utmärkta bilder försedda kapitel om HLA-molekylerna och deras funktioner illustreras den snabba utvecklingen av att den tabell över kända HLA-alleler som visas redan är inaktuell.

Smärre brister

I det likaledes utmärkt illustrerade kapitlet om transplantationsimmunologi berörs olika former av organtransplantation och avstötningssystemer. Xenotransplantation, som är ett område i snabb utveckling, berörs endast ytligt och borde ha fått ett större utrymme med tanke på det intresse som föreligger.

Kapitlet som behandlar blodgruppsserologi innehåller en aktuell beskrivning av våra blodgruppssystem och den molekylära bakgrunden till flera av dem. Här har utvecklingen gått mycket snabbt sedan föregående utgåva. Ett skönhetsfel är att tabellen över utvecklingen av antigenen inom P-systemet innehåller felaktigheter.

Kapitlet om immunologiskt betingad trombocytopeni ger en aktuell molekylärbiologisk bakgrund till trombocytantigen-systemen och deras betydelse, ett område som också undergått en snabb kunskapsökning sedan föregående upplaga. I detta sammanhang saknar man en översikt av granulocytantigen-systemet och dess betydelse.

Olika blodgivningspolicy

Kapitlet som behandlar blodcentralorganisation pekar på en skillnad mellan norsk och svensk verksamhet. I Norge har man vid blodgivarselektionen en mycket sträng syn på blodgivning och invandring, vilket i praktiken innebär att endast människor uppvuxna i nordiska länder accepteras som blodgivare. En annan skillnad är att sedan 1988 används i Norge för transfusion endast plasma som blivit virusinaktiverad med s k SD(solvent-detergent)-metod. I övrigt är princi-

perna för hemoterapi likartade i Sverige och Norge, vilket speglas i kapitlet om hemoterapi. I detta ingår också en utmärkt översikt över autologgivning och andra alternativ till allogen blodtransfusion.

Väl uppdaterad

Sammanfattningsvis är detta en mycket aktuell bok inom områden stadda i snabb utveckling. Boken kan rekommenderas inom undervisning av medicinare, biomedicinska analytiker, sjuksköterskor och till alla kolleger med intresse av immunologi/transplantation/transfusionsmedicin. •

Skildring av svensk mentalvårds genombrottsår

Georg Punell. **Farväl Lillhagen**. 191 sidor. Partille: Wanne förlag, 1995. Pris ca 190 kr. ISBN 91-86434-66-1.

Recensent: docent Lennart Ljungberg, Stockholm.

Under senare decennier har psykiatrins organisation och arbetsformer starkt förändrats. De gamla mentalsjukhusen har i en del fall fått minskat platsantal, i andra fall lagts ner helt. I takt därmed har också intresset för att dokumentera den tidigare verksamheten ökat. På många håll i vårt land har mindre muséer inrättats, vanligen i någon utrymd vårdavdelning.

Dokumentation av pionjärverksamheten

I en bok från 1994 har Ann-Marie Brockman skildrat denna utveckling. »Göteborg Hospital: En minnesbok» belyser utvecklingen från 1200-talet fram till det att sjukhuset lades ned 1991. Hospitalet var då Europas näst äldsta vårdinrättning.

Nu har även det närbelägna Lillhagens sjukhus fått sin hävdtecknare, när förre överläkaren vid sjukhuset Georg Punell givit ut en bok med titeln »Farväl Lillhagen» (Georg Punell och Wanne förlag, Partille 1995). I det fallet rör det sig

dock mera om intryck och erfarenheter än om en systematisk redogörelse för sjukhusets halvsekellånga verksamhet.

Vemodig underton

Det är en högst personlig skildring med betydande inlevelse, men också med en underton av vemod inför sjukhusets uppgång och fall. För sin vilja att berätta om det förflutna har Georg Punell flera motiv. Författaren känner stor respekt inför den kompetens som sjukhusets läkare och vårdpersonal har utvecklat. Han röjer stor uppskattning över mental-skötarnas insatser.

Men Georg Punell reser också frågan om det verkligen var nödvändigt – och ansvarfullt – att lägga ner Lillhagen. Enligt recensentens mening tycks det inte heller ha gått lika smärtfritt som när de gamla sanatorierna en gång lades ned för att ersättas av lungkliniker.

Självbiografiskt perspektiv

De egna läroåren återges med inlevelse såväl i medgång som motgång. Georg Punells önskan att bli psykiater tycks ha visat sig tidigt. Han lät sig inte heller nedslås ens då en överläkare vid den första kontakten lät förstå att den unge adepten nog inte passade för verksamheten. Men skam den som ger sig. Efterhand inriktades hans intresse mer mot de långvarigt sjuka, helt enligt Francis Bacons idé att de kroniskt sjuka bör ägnas särskild omsorg.

Georg Punell kom att lansera begreppet det »psykiatriska artefaktsyndromet», genom vilket han sökte fånga anstaltlivets passiviserande inverkan på patienten. I verksamheten gällde för övrigt – vilket är väl bekant för de flesta psykiatrer – att stå emot allmänhetens fördomar och att inte tappa modet. Roande är observationen att skillnaden mellan lätt och tung psykiatri bildade en veritabel klassgräns i regionen med Göta älv som demarkationslinje.

Internationella influenser

Så vidgas perspektivet. Georg Punell berör de många internationella kontakter som i sig starkt bidragit till att utveckla svensk psykiatrisk forskning och vård. Här möter kända namn som Ernst

Kretschmer och Viktor Frankl, den senare känd bl a för sin uppfattning om de existentiella frågornas roll för utvecklingen av neuroser.

Georg Punells eget intresse för psykoterapi föddes sedan Hakon Sjögren en gång som gåva överlämnat en bok av J H Schultz med titeln »Die seelische Krankenbehandlung». En bok som Sjögren fått av sin bror Torsten, som ju annars huvudsakligen ansågs genetiskt orienterad.

Psykiatrisk rehabilitering skulle de kommande åren bli författarens huvudintresse, men området förefaller av beskrivningen att döma att ha varit svårbehandlat. Hårtill bidrog även att verksamheten utifrån omstöptes genom sektoriseringen.

Lärorika minnen

»Farväl Lillhagen» är intressant, kanske främst för den generation läkare som själva upplevt de stora mentalsjukhusen. Men också andra kan däri inhämta åtskilligt om det slit som all pionjärverksamhet innebär. •

Läkartidningen väljer böcker och recenser

Läkartidningens bokredaktion får då och då in recensioner som kommit till genom att författare eller utgivande förlag, särskilt läkemedelsföretag, vidtalat en läkare att anmäla boken. Sådana recensioner tackar redaktionen nej till. Bokredaktionen väljer ut de böcker som skall anmälas och vidtalar skribenter.

Vi välkomnar tips om nya utländska böcker som är av stort värde för Läkartidningens läsekrets – men tag kontakt med bokredaktionen innan du skriver någon anmälan spontant! Risken för dubbelarbete är stor.

Med hänsyn till det begränsade utrymme som finns för bokanmälningar recenserar Läkartidningen normalt inte skrifter som har anknytning till marknadsföring av företag eller produkter. Om sådant material ger anledning till välgrundad kritik kan den framföras i tidningens debattspalter.